Пчеліна Оксана Василівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства, Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна, https://orcid.org/0000-0003-0224-1767,

Набільська Кіра Геннадіївна, курсант, Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна, https://orcid.org/0009-0005-3815-9599

Pchelina Oksana Vasylivna, Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Criminal Procedure and Organization of Pre-Trial Investigation, Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine, https://orcid.org/0000-0003-0224-1767,

Nabilska Kira Hennadiivna, Cadet, Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine, https://orcid.org/0009-0005-3815-9599

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

DIGITAL TRANSFORMATION OF CRIMINAL JUSTICE

Анотація

У статті всебічно розглянуто цифрової трансформації кримінального судочинства. Здійснено ґрунтовний аналіз сучасних тенденцій і викликів цифрової трансформації кримінального судочинства в Україні в контексті воєнного стану. Розглянуто процес впровадження електронного судочинства, електронного документообігу та відеоконференцзв'язку як ключових інструментів забезпечення безперервності, доступності й справедливості судових процесів навіть в умовах надзвичайних обставин. Зосереджено

увагу на питаннях гарантування права на справедливий суд, процесуальної рівності сторін, захисту персональних даних та інформаційної безпеки під час цифровізації судочинства. Проаналізовано переваги електронних технологій для оптимізації діяльності судових органів: оперативність, прозорість, підзвітність, мінімізація фізичних контактів, підвищення якості судових рішень через швидкий доступ та обробку інформації. Водночас висвітлено основні проблеми, що постають на шляху цифрової трансформації: необхідність адаптації законодавства, стандартизації електронних процедур, забезпечення кібербезпеки, рівного доступу до технологій для всіх учасників процесу, особливо вразливих груп, а також технічної та цифрової готовності судів і правоохоронних органів. Окремо підкреслено значення міжнародного досвіду та рекомендацій, які мають бути адаптовані до національних реалій. Акцентовано на потребі розробки практичних механізмів збереження доказової сили електронних матеріалів, контролю за дотриманням процесуальних гарантій та функціонування електронних систем у періоди кібератак чи перебоїв зі зв'язком. Наголошено на важливості подальших досліджень для формування комплексного підходу до удосконалення нормативної бази і практичних процедур у цифровому кримінальному процесі, що особливо актуально для України в умовах війни.

Ключові слова: електронне судочинство, цифрова трансформація, відеоконференцзв'язок, дистанційне судове засідання, електронний документообіг, кримінальне провадження, кримінальне судочинство, правозастосовна практика, національне законодавство.

Abstract

In the article it has been provided a comprehensive review of the digital transformation of criminal justice. It has been presented an in-depth analysis of current trends and challenges in the digital transformation of criminal proceedings

in Ukraine in the context of martial law. The process of implementing electronic justice, electronic document management, and videoconferencing has been examined as key tools for ensuring continuity, accessibility, and fairness of court proceedings, even under extraordinary circumstances. Particular attention has been paid to guaranteeing the right to a fair trial, procedural equality of the parties, protection of personal data, and information security during the digitalization of justice. The advantages of electronic technologies for optimizing the work of judicial bodies have been analyzed, including efficiency, transparency, accountability, minimization of physical contact, and improved quality of court decisions through rapid access to and processing of information. At the same time, the main problems encountered on the path to digital transformation have been highlighted: the need to adapt legislation, standardize electronic procedures, ensure cybersecurity, provide equal access to technology for all participants in the process – especially vulnerable groups – as well as the technical and digital readiness of courts and law enforcement agencies. The significance of international experience and recommendations, which should be adapted to national realities, has been separately emphasized. The article underscores the need to develop practical mechanisms to preserve the evidentiary value of electronic materials, monitor compliance with procedural guarantees, and ensure the functioning of electronic systems during cyberattacks or communication disruptions. The importance of further research has been stressed, with a view to forming a comprehensive approach to improving the regulatory framework and practical procedures in digital criminal proceedings, which is particularly relevant for Ukraine in wartime conditions.

Key words: electronic justice, digital transformation, videoconferencing, remote court hearing, electronic document management, criminal proceedings, criminal justice, law enforcement practice, national legislation.

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану в Україні питання ефективності, доступності та безпеки кримінального судочинства є особливо актуальними. Впровадження електронного провадження, електронного документообігу й відеоконференцзв'язку є необхідним для забезпечення безперервності та справедливості судових процесів, захисту прав людини та дотримання принципу верховенства права. Цифровізація дозволяє мінімізувати фізичний контакт, підвищити оперативність і прозорість судочинства, проте водночас створює нові виклики для правозастосовної практики: адаптації законодавства, захисту даних, технічної готовності судів, підвищення цифрової грамотності учасників процесу і гарантування права на справедливий суд. Необхідно враховувати міжнародний досвід, адаптуючи його до національних особливостей воєнного часу, а комплексний науковий аналіз сприятиме визначенню ефективних шляхів розвитку цифрового кримінального судочинства та захисту прав учасників процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні наукові дослідження проблематики цифрової трансформації кримінального судочинства в Україні зосереджуються на впровадженні електронного судочинства й відеоконференцзв'язку в умовах воєнного стану. Науковці (І. Глушко, О. Кравчук, А. Моїсєєва, І. Мудра, Р. Сопільник та ін.) аналізують модернізацію кримінального процесу, створення електронних платформ для документообігу й забезпечення дистанційної участі сторін. Основні виклики стосуються законодавчої адаптації, кібербезпеки, захисту персональних даних, підвищення цифрової грамотності та технічної готовності органів. Водночас залишаються невирішеними питання доказової сили електронних матеріалів, забезпечення змагальності сторін під час дистанційних засідань, стабільної роботи електронних систем, конфіденційності інформації та захисту прав учасників у разі кібератак або перебоїв зв'язку. Необхідний

системний підхід до аналізу впливу цифровізації на права учасників процесу та мінімізації відповідних ризиків, що особливо актуально в умовах війни.

Метою цієї статті є комплексний аналіз особливостей цифрової трансформації кримінального судочинства в Україні в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку правової системи України впровадження електронного судочинства в кримінальному провадженні є актуальним, оскільки відповідає тенденціям цифровізації й оптимізації судових органів. Електронне судочинство сприяє ефективності, прозорості та доступності правосуддя, автоматизуючи обробку, зберігання і передачу документів, спрощуючи комунікацію між сторонами та забезпечуючи оперативний доступ до судових рішень.

У кримінальному провадженні електронне судочинство скорочує строки розгляду справ, зменшує навантаження на суддів, підвищує якість судових рішень завдяки швидкому аналізу інформації, мінімізує ризики втрати чи підробки матеріалів та забезпечує контроль за дотриманням процесуальних норм. Відповідно, впровадження сучасних інформаційних технологій у кримінальному провадженні дозволяє автоматизувати подання та розгляд клопотань, отримання повідомлень, подання доказів у цифровій формі та реєстрацію процесуальних дій. Використання електронного судочинства має ґрунтуватися на належному правовому підґрунті.

Правове забезпечення електронного судочинства в Європі започатковано Рекомендаціями Rec (2001) 2 та Rec (2001) 3 Комітету Міністрів Ради Європи щодо модернізації судових систем та надання юридичних послуг із застосуванням сучасних інформаційних технологій [1; 2]. Україна, як член Ради Європи, долучилася до інформатизації судової діяльності, ухваливши 22 травня 2003 року Закон «Про електронні документи та електронний документообіг», який регламентує створення,

обіг і зберігання електронних документів [3]. Законодавство щодо електронних документів та електронного документообігу регулюється низкою нормативних актів, серед яких і Цивільний кодекс України. Однак ці положення не узгоджені з процесуальним законодавством, у результаті чого чинні процесуальні закони не містять згадок про використання електронного документообігу в судах.

Важливим нормативно-правовим актом в аспекті запровадження електронного судочинства, серед іншого в кримінальному провадженні, є Закон України «Про доступ до судових рішень» [4] від 22 грудня 2005 року. Він визначає принципи доступу до судових рішень та регулює функціонування Єдиного державного реєстру судових рішень, що забезпечує відкритість, конфіденційність та універсальність доступу, сприяє реалізації права на оскарження, однаковому застосуванню норм, підвищенню якості судових рішень і спрощенню аналізу судової практики [5, с. 95–99].

При цьому наголосимо, що перехід до електронного судочинства потребує комплексного вирішення супутніх проблем і значних фінансових витрат, що у перспективі має забезпечити економію коштів. Україна, прагнучи відповідати міжнародним стандартам доступного правосуддя, активно долучається до процесу інформатизації судової системи. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (далі – ЄСІТС) автоматизує документообіг, розподіл справ, обмін документами, фіксацію судового процесу, участь у засіданнях в режимі відеоконференції, звітність і надання інформаційної допомоги суддям. У судах функціонують такі модулі ЄСІТС, як «Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистема відеоконференцзв’язку [6]. Важливим етапом впровадження електронного судочинства є розроблення Стратегії розвитку правосуддя на 2025–2030 роки як єдиного документу реформування судової системи [7].

Серед правових підстав упровадження електронного судочинства в кримінальному провадженні виділяється Положення про автоматизовану систему документообігу суду, що регламентує її функціонування: реєстрацію та розподіл справ, визначення присяжних, інформування про стан розгляду, оприлюднення даних, зберігання електронних документів, формування статистики, видачу копій судових рішень, автоматичне надсилання документів та передачу справ до електронного архіву [8].

Окремо варто зауважити, що в умовах воєнного стану правова система України стикається з викликами щодо забезпечення виконання кримінального процесуального законодавства та гарантування прав учасників провадження. З огляду на обмеження фізичної присутності сторін, судова система використовує електронні засоби зв'язку як альтернативу традиційним формам комунікації. Відеоконференцзв'язок у кримінальному провадженні забезпечує оперативність, доступність і безпеку процесуальних дій, сприяє реалізації принципу змагальності та гарантіям адвокатської діяльності. Однак його застосування супроводжується питаннями ідентифікації особи, конфіденційності, фіксації дій та інформаційної безпеки. Актуальним є комплексний аналіз переваг, ризиків і вдосконалення нормативного регулювання електронної комунікації в надзвичайних умовах для захисту прав учасників процесу.

Як зазначають І. Глушко та А. Моісєєва, із введенням воєнного стану в Україні кримінальне процесуальне законодавство було змінено, зокрема щодо порядку дистанційних судових засідань. Від 14 квітня 2022 року питання проведення дистанційного судового провадження стало виключною компетенцією суду, а позиція обвинуваченого втратила вирішальне значення – пріоритет надано дотриманню розумних строків розгляду справи [9; 10]. Судова практика застосовує рішення Ради суддів України, згідно з яким судові засідання проводяться із використанням власних технічних засобів

учасників процесу (суддів, прокурорів, адвокатів, свідків), а для зв'язку використовуються програми «EasyCon», «ZOOM» тощо [9; 11].

О. Кравчук акцентує на пріоритетності відеоконференцзв'язку із власних технічних засобів згідно з оновленою архітектурою ст. 336 КПК України, що спрощує судовий розгляд та зменшує організаційні й матеріальні витрати. Особливо це важливо під час війни, коли використання судів різних областей для відеоконференції може призвести до відкладень через повітряні тривоги або воєнні події, натомість зв'язок із власних засобів дозволяє учаснику приєднатися з безпечного місця [12]. Більше за все, законодавець наголошує, що допит свідка, потерпілого чи спеціаліста має відбуватися в режимі відеоконференції лише в приміщенні суду, визначеному судом, але під час воєнного чи надзвичайного стану допускається можливість допиту з використанням власних технічних засобів у виняткових випадках [12].

Дистанційні судові засідання, попри їхню актуальність у воєнних умовах, мають суттєві технічні та процедурні недоліки, на які звертають увагу адвокати. Серед основних проблем називають: складнощі з належною ідентифікацією особи без перевірки оригіналів документів, неможливість забезпечити ознайомлення учасника з його правами та отримати відповідну розписку, а також ризики порушення конфіденційності, неупередженості та можливість стороннього впливу на особу поза межами суду [9]. Вказані недоліки істотно впливають на якість і справедливість кримінального процесу. Для їх подолання пропонується впровадження додаткових цифрових засобів ідентифікації (електронний підпис, біометрія, інтеграція з державними реєстрами). Відповідно до ч. 5 ст. 336 КПК України, участь у дистанційних засіданнях допускається із застосуванням власних технічних засобів та кваліфікованого електронного підпису згідно з вимогами Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи [10]. Проте навіть ці заходи

не гарантують абсолютної достовірності, що підтверджує обґрунтованість адвокатських побоювань.

Щодо обізнаності учасників у своїх правах, тут доцільно запровадити інтегровані цифрові протоколи, які б дозволяли автоматизовано підтверджувати ознайомлення особи з її правами перед початком засідання. Це може частково вирішити проблему отримання розписок у дистанційному режимі, хоча людський фактор і надалі залишатиметься важливим. Питання конфіденційності та неупередженості заслуговують окремої уваги. Дистанційний формат дійсно ускладнює контроль за тим, чи не перебуває особа під стороннім впливом або психологічним тиском. Можна запропонувати використання спеціальних процедур, наприклад, обов'язкове відеоспостереження за всім простором, де перебуває учасник, або залучення незалежних спостерігачів онлайн. Однак, повністю усунути ризики втручання складно.

Загалом, дистанційні засідання – це вимушений крок розвитку судової системи, який має свої переваги та недоліки. В умовах війни вони стають незамінними, але водночас вимагають постійного вдосконалення як технологічних рішень, так і законодавчого регулювання, щоб максимально захистити права учасників процесу та забезпечити справедливість кримінального судочинства.

Висновки. Отже, впровадження електронного судочинства в кримінальному провадженні відповідає світовим і європейським стандартам здійснення правосуддя, а також сучасним викликам, що стоять перед правовою системою України. Це не лише технічне нововведення, а й стратегічний напрямок розвитку судової влади, який передбачає підвищення професійного рівня суддів, вдосконалення механізмів обміну інформацією та створення єдиної автоматизованої системи документообігу. Загалом, електронне судочинство є передумовою для формування відкритого,

доступного та ефективного судового процесу, що сприяє зміцненню довіри суспільства до судової влади і забезпеченню справедливого розгляду в кримінальних провадженнях.

Крім того, в умовах воєнного стану однією з головних гарантій забезпечення доступу до правосуддя та захисту прав учасників процесу є використання відеоконференцзв'язку у кримінальному провадженні. Попри суттєві переваги дистанційного формату, зокрема оперативність, гнучкість і можливість проведення судових засідань у надзвичайних умовах, залишаються актуальними питання ідентифікації особи, захисту інформації, конфіденційності та неупередженості судового розгляду. Вирішення цих проблем потребує подальшого вдосконалення законодавчої бази, впровадження сучасних технічних засобів і чіткого регламентування процедур, що дозволить мінімізувати ризики та підвищити рівень довіри до інституту дистанційного судочинства.

Список використаних джерел

1. Рекомендація Rec (2001) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо побудови та перебудови судових систем та правової інформації в економічний спосіб: від 28 лютого 2001 року. *Вища кваліфікаційна комісія суддів України.* URL: https://old.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/perelik-dokumentiv/rek-2001-2.pdf.

2. Рекомендація № R (2001) 3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій: від 28 лютого 2001 року. *Вища кваліфікаційна комісія суддів України.* URL: https://old.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/perelik-dokumentiv/rek-2001-3.pdf.

3. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text.

4. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22 грудня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 15. Ст. 128. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text.

5. Сопільник Р.Л. Єдиний державний реєстр судових рішень. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2011. Вип. 7. С. 95–99.

6. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: затверджено Рішенням Вищої ради правосуддя 17.08.2021 № 1845/0/15-21. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#n22.

7. Мудра І. Стратегія розвитку системи правосуддя на 2025-2030 роки стане єдиним документом для його реформування. *Укрінформ.* URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3921385-strategia-rozvitku-pravosudda-20252030-stane-edinim-dokumentom-reformuvanna-pravosudda-mudra.html.

8. Положення про автоматизовану систему документообігу суду: затверджено Рішенням Ради суддів України від 11.11.2024 № 39. *Судова влада України.* URL: https://court.gov.ua/sudova-vlada/969076/polozhenniapasds/.

9. Глушко І., Моісєєва А. Дистанційне кримінальне провадження під час воєнного стану. *GOLAW.* URL: https://surl.li/ltvppf.

10. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651–VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2054.

11. Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень ВРП та воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією з боку рф: рішення Ради суддів України від 24.02.2022 № 9. *Рада суддів України.* URL: https://surl.li/sjaxij.

12. Кравчук О. Спрощення або ускладнення відеоконференцій у кримінальному суді. *Justtalk.* URL: https://surl.li/rylewq.

References

1. Recommendation Rec (2001) 2 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on the design and re-design of court systems and legal information systems in a cost-effective manner (2001, February 28). High Qualification Commission of Judges of Ukraine. https://old.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/perelik-dokumentiv/rek-2001-2.pdf

2. Recommendation No. R (2001) 3 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on the delivery of court and other legal services to the citizen through the use of new technologies (2001, February 28). High Qualification Commission of Judges of Ukraine. https://old.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/perelik-dokumentiv/rek-2001-3.pdf

3. Pro elektronni dokumenty ta elektronnyi dokumentoobih [On electronic documents and electronic document management], Law of Ukraine No. 851-IV (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (36), Art. 275. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text

4. Pro dostup do sudovykh rishen [On access to court decisions], Law of Ukraine No. 3262-IV (2005). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (15), Art. 128. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text

5. Sopilnyk, R. L. (2011). Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen [Unified state register of court decisions]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava*, (7), 95–99.

6. Polozhennia pro poriadok funktsionuvannia okremykh pidsystem (moduliv) Yedynoi sudovoi informatsiino-telekomunikatsiinoi systemy [Regulation on the procedure for the functioning of separate subsystems (modules) of the Unified Judicial Information and Telecommunication System], Resolution of the High Council of Justice No. 1845/0/15-21 (2021). Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#n22

7. Mudra, I. (2025). Stratehiia rozvytku systemy pravosuddia na 2025-2030 roky stane yedynym dokumentom dlia yoho reformuvannia [The justice system development strategy for 2025-2030 will become a single document for its reform]. *Ukrinform*. https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3921385-strategia-rozvitku-pravosudda-20252030-stane-edinim-dokumentom-reformuvanna-pravosudda-mudra.html

8. Polozhennia pro avtomatizovanu systemu dokumentoobihu sudu [Regulation on the automated court document management system], Decision of the Council of Judges of Ukraine No. 39 (2024). Judiciary of Ukraine. https://court.gov.ua/sudova-vlada/969076/polozhenniapasds/

9. Hlushko, I., & Moiseieva, A. (2022). Dystantsiine kryminalne provadzhennia pid chas voiennoho stanu [Remote criminal proceedings during martial law]. *GOLAW*. https://surl.li/ltvppf

10. Criminal Procedural Code of Ukraine, Law of Ukraine No. 4651-VI (2012). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (9–13), Art. 88. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2054

11. Shchodo vzhyttia nevidkladnykh zakhodiv dlia zabezpechennia staloho funktsionuvannia sudovoi vlady v Ukraini v umovakh prypynennia povnovazhen

VRP ta voiennoho stanu u zv'iazku zi zbroinoiu ahresiieiu z boku rf [On taking urgent measures to ensure the stable functioning of the judiciary in Ukraine under the termination of the HCJ powers and martial law in connection with the armed aggression by the russian federation], Decision of the Council of Judges of Ukraine No. 9 (2022). Council of Judges of Ukraine. https://surl.li/sjaxij

12. Kravchuk, O. (2024). Sproshchennia abo uskladnennia videokonferentsii u kryminalnomu sudi [Simplification or complication of video conferences in a criminal court]. *Justtalk*. https://surl.li/rylewq